

Nuorempana maisteriksi – mutta millä keinoin?

Suomalaiset yliopisto-opiskelijat valmistuvat keskimäärin vasta 28-vuotiaina.

Valmistumisikä alenisi radikaalisti vain valintakoejärjestelmän uudistuksella.

Roope Uusitalo
Tutkimuskoordinaattori
Palkansaajien tutkimuslaitos

Yliopistotutkintojen myöhäinen aloitusikä, pitkä kesto ja tästä seuraava valmistuneiden työmarkkinoille tulon viivästyminen aiheuttaa ajoittain kiivasta keskustelua. Viime keväänä tunteita nostatti mm. Raimo Sailaksen vetämän työllisyystyöryhmän opintotukiehdotus, jonka mukaan valmistumisen nopeuttamiseksi tulisi siirtyä opintorahasta ja asumislisästä opintolainoihin, joiden hoitokustannuksista merkittävän osan voisi vähentää verotuksessa valmistumisen jälkeen. ”Maisterimaratonin” lyhentäminen näyttää myös päätyneen yksiköhdäksi hallituksen työllisyysastetta kohottavien toimenpiteitten listalle. Hallitus haluaa aikaistaa opintoja ja nopeuttaa työelämään siirtymistä. Parai-

Roope Uusitalo on selvittänyt vuoden 1992 opintotutkimuksen vaikutusta opintojen kestoon.

kaa opintojen tehostamista pohtii opetusministeriön työryhmä. Opintotuen ja valintakoejärjestelmän kehittämistä on asetettu miettimään selvitysmies.

Suomalaismaisterit melkein kolmekymppisiä

Suomalaisopiskelijat viihtyvät yliopistossa kansainvälisesti verrattuna pitkään. Keskimääräinen yliopisto-opiskelija on valmistuessaan melkein 28-vuotias. Tätä vanhempina valmistutaan OECD-maista vain Tanskassa. Kovin erilaisten tutkintojen vertailu on toki hankalaa, ja viimeiset vertailukelpoiset OECD:n tilastotkin ovat vuodelta 1998. Kuvioon 1 on kuitenkin koottu OECD:n Education at a Glance -julkaisusta keskimääräiset valmistumisajat maista, joissa tavallisimmin suoritetta-

va ensimmäinen korkeakoulututkinto vastaa suomalaista maisterintutkintoa. Näistä maista Suomessa opiskelijat ovat valmistuessaan toiseksi vanhimpia. Ero esimerkiksi Norjaan verrattuna on yli kolme vuotta. Kokonaan omassa sarjassaan painivat maat, joissa ensimmäinen tutkinto yleensä vastaa karkeasti suomalaista alemmaa korkeakoulututkintoa.

Opiskeluajat lyhenivät 1990-luvulla

Suomessa yliopistotutkintojen suoritusajat ovat opetusministeriön KOTA-tietokannan mukaan hie- man lyhentyneet 1990-luvulla. Vuonna 1990 valmistuneet olivat opiskelleet keskimäärin kuusi ja puoli vuotta, vuoteen 2000 mennessä opiskelu-aika oli lyhentynyt kuuteen vuoteen.

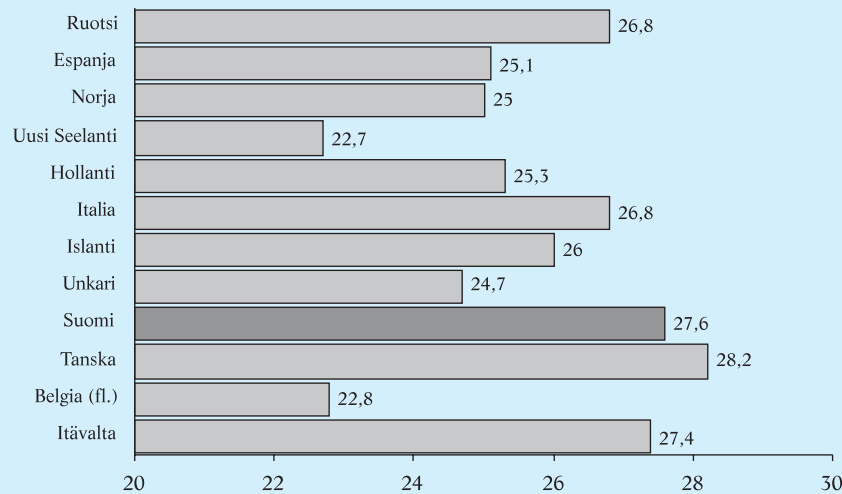
KOTA-tietokantaan kerätään tietoja korkeakouluista valmistuneiden opiskelijoiden keskimääräisistä tutkinnonsuorittamisajoista. Tämä on osittain harhaanjohtava mittari opintoputken pituudelle. Ensinnäkin luvusta luonnollisesti puuttuvat keskeyttäneet, joita oli Tilastokeskuksen Koulutus Suomessa-julkaisun mukaan 1990-luvulla noin 15 prosenttia yliopisto-opinnot aloittaneista. Toiseksi opiskelijamäärät ovat kasvaneet nopeasti. Tästä syystä vasta lyhyen aikaa opiskelleiden ja siten potentiaalisesti nopeiden valmistujien osuus opiskelijoista on kasvanut. Vaikka aloittavien opiskelijoiden valmistumisajolle ei tapahtuisi mitään, lyhenee keskimääräinen valmistumisaika opiskelijamäärän kasvun vuoksi. Kolmanneksi mikä tahansa pitkään opiskelleiden valmistumista tehostava toimenpide itse asiassa pidentää keskimääräisiä valmistumisaikoja.

Oikeastaan opintojen kestoa pitäisi-kin mitata aloittaneiden opiskelijoiden keskimääräisten tai mediaaniopiskelu-aikojen mukaan. Vertailun vuoksi taulukkoon 1 on laskettu opintojen kestoon muutoksia 1990-luvulla kumman mittarin mukaan. Luvut on laskettu Tilastokeskuksen työssäkäyntitilastosta poimitun satunnaisotoksen perusteella. Tutkinnon suorittaneiden mediaaniopiskeluajat näyttävät kuitenkin kovin samanlaisilta kuin KOTA-tietokannan mukaiset ajat. Valmistumisajat näyttävät lyhentyneen vuosien 1990 ja 2000 välillä kuudella kuukaudella ja pudonneen nipin napin alle kuuden vuoden vuonna 2000. Aloitusvuoden mukaan lasketut luvut eivät näytä yhtä rohkaisevilta. Tutkintojen suoritusajat ovat laskeneet vähemmän, ja vuonna 1993 aloittaneella keskiverto-opiskelijalla kului tutkinnon suorittamiseen yli seitsemän vuotta. Tämän pitemmälle vertailussa ei voi mennä, koska vuonna 1994 aloittanut mediaaniopiskelija ei ehtinyt valmistua seuranta-aikana vuoden 2000 loppuun mennessä.

Opetusministeriön tavoitteena on, että 75 prosenttia yliopisto-opiskelijoista suorittaisi tutkinnon viidessä vuodessa. Tavoite on kaukana todellisuudesta – mediaaniopiskelijaltakin kuluu tutkinnon suorittamiseen yli kaksi vuotta pidempään. Tällä hetkellä 75 prosenttia aloittaneista valmistuu viimeistään noin kymmenessä vuodessa, kymmenkunta prosenttia tätä pitemmässä ajassa ja viimeiset 15 prosenttia eivät koskaan.

”Ylipitkien” opiskelu-aikojen ongelma ei toki ole uusi: ainakin opintotukijärjestelmän perustamisesta 1960-luvun lopusta alkaen lähes kaikkia tukijärjestelmien muutoksia on perusteltu opiskelun tehostamisella ja valmistumisen nopeuttamisella. Opintotukijärjestelmällä on pyritty mahdollistamaan täysipäiväinen opiskelu. Viimeisin Sailaksen työllisyystyöryhmän ehdotus poikkeaa aikaisemmista lähinnä sen luomien kannustinvaikutusten osalta. Samalla ehdotus merkitsisi paluuta lainapainotteiseen tukijärjestelmään, josta luovuttiin vuonna 1992.

Kuvio 1. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden valmistumisien mediaani.

Lähde: OECD Education at a Glance 1998.

Opintotuen muutoksilla ei juuri vaikutusta

Arvioimme Uppsalan yliopistossa julkaistussa työpaperissamme vuoden 1992 tuki uudistuksen vaikutuksia opiskeluaikoihin (Häkkinen ja Uusitalo 2002). Tällöinhän opintotukea rukattiin poistamalla opintolainojen korkotuki ja kaksinkertaistamalla opintorahan ja asumislisän määrä. Samalla opintotuen kestoa rajoitettiin aikaisemmasta seitsemästä vuodesta 55 kuukauteen. Uudistusta perusteltiin taas kerran myös opintojen tehostamisella: suuremman tuen piti mahdollistaa täysipainoinen opiskelu. Uudistukseen ajoivat myös ulkoiset paineet, sillä markkinakorkojen nousun vuoksi pankit olivat haluttomia myöntämään halpoja opintolainoja.

Tutkimuksessamme seurattiin 9400:n vuosina 1987-1995 opintonsa aloittaneen yliopisto-opiskelijan opintojen etenemistä vuoden 2000 elokuuhun asti. Tästä joukosta ehti seuranta-aikana valmistua reilut 5000 opiskelijaa. Opintojen kestoa selitettiin tutkimuksessa aloitusvuoden lisäksi mm. opintoalalla, sukupuolella, lasten määrällä, ylioppilaskirjoitusten tuloksilla,

vanhempien tuloilla, ruotsinkielisyydellä, yliopistojen resursseilla sekä työssäkäyntiin vaikuttavalla yliopistopaikkakunnan työttömyysasteella.

Tulosten mukaan opiskeluaikat tosiaan lyhenivät 1990-luvulla – kaikki havaittavissa olevat tekijät kontrolloitunakin. Opiskeluaikojen lyheneminen osui vieläpä yksin vuoden 1992 tuki uudistuksen kanssa, joten se näytti lyhentäneen opiskeluaikoja. Tarkempi analyysi kuitenkin paljasti, että opiskeluaikojen lyhenemisen taustalla vaikutti lähinnä

työmarkkinatilanteen muutos. 1990-luvun alussa nopeasti kasvanut työttömyys vähensi opiskelijoiden työmahdollisuuksia, joten ”paremman tekemisen puutteessa” oli aikaa opiskella ja valmistua. Vastakkainen vaikutuskin – oman alan heikoista työnsaantinäkymistä johtuva valmistumisen lykkääminen – löytyi tutkimuksessa, mutta sen merkitys oli huomattavasti pienempi. Valmistumisaikojen lyheneminen 1990-luvulla johtui siis pääasiassa opiskeluaikaisen työssäkäynnin vähenemisestä laman aikana. Opintotukijärjestelmän muutos vaikutti vain aloilla, joilla opiskeluaikat olivat pisimpiä ja joihin tukikuukausien määrän rajoitus puri voimakkaimmin.

Tutkimus tuotti melko lailla pessimistisen kuvan mahdollisuuksista vaikuttaa opiskeluaikoihin opintotukijärjestelmän muutoksilla. Tutkimuksemme mukaan oikeastaan ainoa opintojen keston vaikuttava tekijä, johon poliittisilla päätöksillä voidaan vaikuttaa, oli yliopistojen resurssit. Opiskeluaikat olivat sitä lyhyempiä mitä enemmän yliopistoilla oli henkilökuntaa opiskelijaa kohti. Yliopistojen resurssien kasvattaminen on ehkä kallein mahdollinen tapa opintojen tehostamiseksi, mutta samalla se on ainoa keino, jolla näyttää olevan jotain vaikutusta – ellei oteta huomioon tehokkainta opiskeluaikojen lyhentämistä, työttömyyden kasvattamista 1990-luvun puolivälin tasolle.

Taulukko 1. Yliopisto-opintojen kesto.

Suoritettujen tutkintojen keston mediaanit 1987–2000

Valmistumisvuosi	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Mediaani (kk)	79	75	77	77	74	74	74

Valmistumisvuosi	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Mediaani (kk)	74	74	73	74	74	74	71

Valmistumisaikojen mediaani opintojen aloitusvuoden mukaan

Aloitusvuosi	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Mediaani (kk)	90	92	87	89	92	87	86

Luvut on laskettu Tilastokeskuksen työssäkäyntitilastosta muodostetusta 350 000 hengen satunnaisotoksesta. Aineisto kattaa vuodet 1987–2000 ja sisältää tiedot tutkintojen suorittamisajoista (vuosi ja kuukausi).

Keskeinen syy pitkiin opiskeluaikoihin on opiskelijoiden työssäkäynti. Esimerkiksi Helsingin yliopiston opiskelijoista kävi lukukauden 2000-2001 aikana töissä kolme neljäsosaa (Härkönen 2001). Opiskelijoiden työssäkäynti hidastaa opintoja, mutta se ei ole yksiselitteisesti kielteinen ilmiö. Opiskelijat muodostavat joustavan työvoimareservin, jonka merkitys monissa palveluammateissa on suuri. Opiskeluaikainen työssäkäynti myös parantaa työnsaantimahdollisuuksia valmistumisen jälkeen. Iida Häkkisen (2003) laskelmien mukaan opiskeluaikana paljon työssä olleet saavat valmistumisen jälkeen parempaa palkkaa ja työllistyvät selvästi muita opiskelijoita paremmin.

Valintakoejärjestelmä viivastää opintojen aloitusta

Pitkät opiskeluaajat eivät oikeastaan ole varsinainen ongelma muuten kuin yliopistojen kannalta. Kansantalouden kannalta kyse on pikemminkin työmarkkinoille tulon viivästyisestä. Tähän vaikuttaa opiskeluaikojen lisäksi myös se, että suomalaisopiskelijat aloittavat opintonsa selvästi muita eurooppalai-

sia opiskelijoita myöhemmin. Pakollinen varusmiespalvelus on osaselitys tähän, mutta varsinainen syy on suomalaisten yliopistojen valintakoejärjestelmä.

Valintakokeet ovat suomalainen erikoisuus. Esimerkiksi Ruotsissa valtaosa opiskelijoista valitaan lukiomenestyksen tai soveltuvuustestin (Högskoleprov) perusteella. Myös esimerkiksi USA:ssa on käytössä samantapainen soveltuvuustesti (SAT). Näihin testeihin voi valmistautua, ja markkinoilla on jopa testeissä menestymistä edistäviä kursseja, mutta suomalaistyyppinen vuosikausien pönttääminen pääsykokeisiin ei näissä testeissä juuri auta.

Suomalaisten yliopistojen valintakoejärjestelmä näyttää vieläkin erikoisemmalta, kun muistetaan, että maassamme on kansainvälisesti verrattuna ainutlaatuinen ylioppilaskirjoitusjärjestelmä. On kummallista, että koetta, jonka suunnitteluun käytetään paljon resursseja, joka järjestetään samanaikaisesti kaikissa maan lukioissa ja joka vielä korjataan keskitetysti tasavertai-

sen kohtelun takaamiseksi, ei käytetä nykyistä laajemmin opiskelijavalinnoissa.

Tätä artikkelia kirjoitettaessa on tekeillä selvitysmiesraportti opiskelijavalintojen kehittämiseksi. Raportin sisällön ja mahdollisten seurausten arvailu on luonnollisesti hankalaa, mutta julkisuu-

teen tihkuneitten tietojen mukaan ehdotuksiin kuuluu yliopistojen yhteisvalintajärjestelmän kehittäminen. Pääsykokeiden poistamista raportissa tuskin ehdotetaan. Yhteisvalinta saattaisi toki nopeuttaa opintoihin hakeutumista, kun

Aikaisemmat opintotutkivuudistukset eivät ole nopeuttaneet opintoja.

kertahakemisella voisi selvittää pääsymahdollisuutensa useampaan koulutusohjelmaan. Perusongelmaa se ei kuitenkaan poista. Pääsykokeissa menestymistä edesauttaa niihin pönttääminen, ja tämä antaa aikaisempien vuosien ylioppilaille etulyöntiaseman. Yliopisto-opintojen suosio ei näytä mitään laantumisen merkkejä. Niinpä toiseen, kolmanteen ja neljäänteen kertaan pyrkijöitä riittää. Ylioppilaskirjoituksiin perustuvala valintajärjestelmällä saataisiin valinta hoidettua kertalaakilla.

Sitä paitsi vielä on todistamatta, että pääsykokeita käyttämällä saadaan rekrytoitua parempia opiskelijoita kuin ylioppilaskirjoituksiin perustuvalla valinnalla.□

KIRJALLISUUS

Häkkinen, I. (2003), Working while Enrolled in a University: Does It Pay? Uppsala universitet, Nationalekonomiska institutionen, käsikirjoitus.

Häkkinen, I. & Uusitalo, R. (2003), The Effect of a Student Aid Reform on Graduation: A Duration Analysis, Uppsala universitet, Working Papers 2003:8, <http://www.nek.uu.se>.

Härkönen, H. (2001), Opiskelijan rahapussilla. Selvitys Helsingin yliopiston opiskelijoiden toimeentulosta ja asumisesta keväällä 2001, Helsinki: Helsingin yliopiston ylioppilaskunta.

OECD (1998), Education at a Glance, Paris: OECD.

Haven, H. (toim.) (1998), Koulutus Suomessa, Tilastokeskus: Koulutus 1998:1.

Roope Uusitalo ihmettelee, miksei yliopisto-opintojen aloittamisikää pyritä varhentamaan käyttämällä opiskelijavalinnoissa hyväksi nykyistä enemmän ylioppilastutkintoa.